

Яремчук Р. А. – начальник відділу поліграфологічних досліджень Служби судової охорони, м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8866-7947>

Зарубіжний досвід і вітчизняна практика використання поліграфологічних досліджень у діяльності правоохоронних органів

*Наукову статтю присвячено аналізу особливостей практики використання поліграфологічних досліджень в зарубіжних державах і на теренах сучасної України. Теоретичний розгляд цієї проблеми обумовив дослідження векторів історичного розвитку зазначеного напрямку, особливостей нормативно-правового обґрунтування здійснення поліграфологічних досліджень, основних сфер застосування в міжнародній та вітчизняній практиці діяльності правоохоронних органів. Окреслено ключові проблемні питання ефективної реалізації потенційних можливостей застосування поліграфа. **Метою** статті є дослідження зарубіжного досвіду та вітчизняної практики використання поліграфологічних досліджень у діяльності правоохоронних органів. **Методологія.** Під час підготовки статті використано окремі загальнонаукові та спеціально-наукові методи пізнання, а саме: історичний, компаративістський, порівняльний, системний, функціональний, узагальнення. **Наукова новизна.** За результатами теоретичного розгляду сучасного стану й проблем використання поліграфологічних досліджень у практиці правоохоронних органів було узагальнено наявний досвід щодо застосування зазначеної інструментальної методики, визначено перспективні напрями її подальшої реалізації в діяльності правоохоронних органів. На цій підставі окреслено потенційні можливості вдосконалення нормативно-правового поля, механізмів обґрунтування одержаних результатів і подолання методологічних, інтерпретаційних, дефінітарно-термінологічних та функціонально-бюрократичних перепон для застосування поліграфологічного дослідження. **Висновки.** Аналіз порушеної проблематики дає підстави стверджувати, що, попри значний світовий і вітчизняний досвід проведення поліграфологічних досліджень, майже відсутні ґрунтовні психологічно детерміновані дослідження їх методології та практики. Зазначене зумовлює необхідність здійснення комплексних інтегрованих пошуків як у теоретичній, так і в прикладній площині заявленої наукової проблеми.*

Ключові слова: поліграф; поліграфолог; поліграфне опитування; детекція брехні; експеримент; психофізіологічні дослідження; нервово-психічні процеси.

Вступ

Питання виявлення брехні має досить давню історію. Вітчизняні й зарубіжні науковці (В. І. Барко, С. К. Делікатний, Д. А. Мовчан, Т. Р. Морозова, О. І. Мотлях, О. А. Назаров, Ж. Ю. Половнікова, О. В. Шаповалов; В. А. Варламов, С. В. Ігнатов, О. Р. Лурія, С. Л. Ніколаєв, О. Г. Сапрунов, Ю. І. Холодний; Р. Анслей, К. Бакстер, Дж. Рейд та інші) активно досліджували фізіологічні й організаційно-правові аспекти застосування поліграфа. Проте психологічні засади його використання залишаються недостатньо дослідженими, цій проблемі присвячено праці В. І. Барка, О. В. Вагіної, Ю. Б. Ірхіна. Для повного та всеосяжного розгляду психологічних засад використання поліграфа в діяльності правоохоронних органів доцільно проаналізувати зарубіжний досвід і вітчизняну практику його реалізації.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є дослідження особливостей зарубіжного досвіду та вітчизняної практики використання поліграфологічних досліджень у діяльності правоохоронних органів.

Виклад основного матеріалу

З-поміж найдавніших способів виявлення нещирості за фізіологічними ознаками слід

виокремити контроль слиновиділення (Стародавній Китай, середньовічні Англія та Іспанія), контроль тремору рук (Африка), контроль мімічних виявів (Спарта, Давній Рим), мануальний контроль пульсу (Давня Персія та Давня Греція) тощо. 1895 року італійський кримінолог Ч. Ломброзо вперше використав технічні засоби для виявлення фізіологічних ознак брехні, зокрема за допомогою сконструйованих ним плетизмографу, сфігмографу та гідросфігмографу. Перший прилад, який фактично міг мати назву поліграфа, сконструював 1892 року англійський кардіолог Дж. Мак-Кензі для одночасного реєстрування змін артеріального та венозного тиску. Він увів у науковий обіг термін «поліграф», описавши свій винахід у статті «The ink polygraph» (1908). Хронометрування реакцій опитуваних осіб під час проведення асоціативного експерименту здійснив О. Р. Лурія в 1923–1927 роках, його вважають першою в СРСР спробою інструментального оцінювання психологічного стресу. У процесі зазначеного дослідження науковець зафіксував подовження часу реакції на запитання, пов'язані зі складом злочину, що давало змогу дійти висновку про обізнаність опитуваної особи з його деталями. Асоціативний експеримент став наступним кроком упровадження в практику виявлення неправди контролю шкірно-гальванічної реакції. Ідею С. Верагута про

застосування гальванометра під час проведення асоціативного експерименту підтримали швейцарський психіатр К. Юнг й американський психолог Г. Мюнстенберг, причому останній висловився за застосування гальванометра в поєднанні з асоціативним експериментом під час розслідування злочинів. Учень Г. Мюнстенберга американський психолог У. М. Марстон 1913 року у психологічній лабораторії Гарвардського університету розпочав дослідження у сфері детекції брехні, застосовуючи сфігмоманометр (технічний засіб для вимірювання артеріального тиску) для виявлення неправди за змінами артеріального тиску. Він започаткував введення до опитувальника контрольних (hot question) й емоційно нейтральних для опитуваної особи запитань. 1924 року результати проведеного У. М. Марстоном опитування підозрюваних у вчиненні злочину було вперше прийнято як докази (Індіана, США). Автором першого серійного поліграфа був Л. Кілер, який 1928 року запатентував розроблений ним технічний засіб за назвою «поліграф», а мінімальні технічні вимоги до нього, встановлені дослідником, зокрема наявність каналів реєстрації верхнього й нижнього дихання, електричної провідності шкіри, артеріального тиску та пульсу збереглися донині. Першим поліграфологом на державній службі став Е. П. Коффі, який започаткував федеральну програму з питань дослідження можливостей застосування поліграфа органами державної влади. Таким чином, час із 80-х років XIX ст. до 30-х років XX ст. є періодом створення поліграфа та перших кроків щодо нормативно-правового регулювання його застосування, зокрема на рівні судових прецедентів. Запровадження інструментальної реєстрації змін фізіологічних показників опитуваної особи дало змогу надати об'єктивної форми суб'єктивному сприйняттю змін фізіологічних показників, яке наявне в побутовому спілкуванні людей. Подальший розвиток застосування поліграфа як технічного засобу відбувався в напрямі підвищення точності реєстрації фізіологічних показників і розроблення нових методів тестування. 1968 року на V щорічному семінарі в Кілерівському інституті поліграфа У. Дж. Янкі вніс пропозицію щодо комп'ютеризації поліграфів, а 1974 року цю ідею вже було реалізовано в електронних поліграфах серії Polyscribe компанії Stolting. Серед країн, правоохоронні органи яких першими після США почали застосовувати поліграф, – Китай (1943), Індія (1948), Японія (1951), Канада (50-ті рр. XX ст.), Ізраїль і Хорватія (1959), Південна Корея (1960), Польща (60-ті рр. XX ст.), Румунія (1974), Сербія (1977), Угорщина та Південно-Африканська Республіка (1978), Чеська Республіка (1981). В умовах сьогодення

поліграф застосовують правоохоронні органи близько 70 країн світу. Таким чином, третій етап становлення та розвитку застосування поліграфа – з кінця 30-х рр. XX ст. й донині – характеризується вдосконаленням поліграфа як технічного засобу, розвитком наявних і розробленням нових методик проведення поліграфного опитування, поширенням застосування поліграфа у світі (Kazmirenko, 2015; Husachenko, 2015; Sadchenko, 2015; Vahina, 2017).

Аналіз низки наукових праць (Motliakh, 2019) дає підстави стверджувати, що залежно від рівня нормативно-правового регулювання поліграфа країни світу можна розподілити за чотири групи:

- країни, у яких застосування поліграфа врегульоване окремим законом;
- країни, де застосування поліграфа регламентовано окремими правовими нормами закону, що регулює ширше коло суспільних відносин;
- країни, де застосування поліграфа врегульоване підзаконними нормативно-правовими актами;
- країни, у яких застосування поліграфа нормативно не врегульовано.

Першу групу становлять країни Литва й Молдова (у Литві закон «Про використання поліграфа» було прийнято 2000 року, у Молдові діє Закон «Про застосування тестування на детекторі симуляції (поліграфі)» з 2008 року).

До другої групи умовного поділу країн належать Македонія, Чорногорія, Словенія, США, Польща, Туреччина (у КПК Македонії з 1997 року органам внутрішніх справ надано право застосовувати поліграф для опитування осіб, підозрюваних у вчиненні злочинів; у Чорногорії з 2003 року надано право системно застосовувати поліграф у діяльності поліції; у Словенії закон «Про поліцію» визначає можливість застосування поліграфологічних перевірок осіб щодо отримання даних під час розкриття та розслідування злочинів у діяльності поліції; у США цей прилад застосовують активно в оперативно-розшуковій діяльності під час розслідування злочинів поліцією на основі відомчих нормативно-правових актів та інструкцій; у Польщі офіційно поліграф використовують у діяльності поліції (міліції) в оперативно-розшуковій діяльності та кримінальному процесі з 1970 року; у Туреччині в середині 80-х років минулого століття було адаптовано застосування поліграфа для розслідування вчинених злочинів).

До третьої групи умовного переліку держав належать: Велика Британія, Бельгія, Болгарія, Угорщина, Канада, Білорусь, Держава Ізраїль, країни колишньої Югославії, Швейцарія, Україна тощо.

Наприклад, у Великій Британії з 2007 року діє закон «Про контроль над правопорушниками», який передбачає обов'язкове проведення поліграфологічних досліджень осіб певних категорій, зокрема й неповнолітніх, а також осіб, які засуджені за вчинення статевих злочинів і підлягають умовно-дostroковому звільненню від відбування покарання. Бельгія з 1997 року системно використовує поліграф у розслідуванні кримінальних правопорушень. З 1995 року в Інституті психології МВС Республіки Болгарії функціонує відділ проведення оперативно-психологічних експертиз стосовно осіб, підозрюваних у вчиненні тяжких злочинів, співробітників, яких обвинувачують у нелояльній поведінці та корупції. В Угорщині поліграф застосовують з 1978 року, зокрема в досудовому розслідуванні та кримінальному судочинстві. Також у Канаді з метою здійснення ефективної правоохоронної діяльності активно застосовують поліграф. В Ізраїлі його використовують з 1959 року в системі правоохоронних органів, і більшість поліцейських спеціалістів мають власну приватну практику поліграфологічних досліджень. З другої половини 70-х років минулого століття психофізіологічні дослідження з використанням поліграфа почали проводити в Югославії та Швейцарії (результати таких досліджень набули статусу доказів разом з іншими доказами, їх використовували в судах під час розгляду кримінальних справ).

Четверту групу умовного поділу країн – потенційних користувачів поліграфа формують держави Латвія, Японія, Сінгапур, Фінляндія, Естонія тощо.

У Латвії систематично з 1998 року проводять перевірки на поліграфі у формі поліграфічних експертиз у кримінальних справах. Своєю чергою Японія посідає третє місце у світі з підготовки поліграфологів для власних потреб країни, зокрема й для системи правоохоронних органів. У Сінгапурі та Фінляндії, як і в Японії, прямо дозволено використовувати поліграф у кримінальному провадженні, а отримані результати виконаних спеціальних досліджень оформляють за зразком експертного висновку, що суди враховують як доказ. Починаючи з 90-х років Естонія активізувала свою діяльність у підготовці поліграфологів для власних потреб.

З початку 80-х років поліграф почали використовувати в Мексиці, Бразилії, Аргентині, Пуерто-Рико, Ірані, Тайланді, на Тайвані та Філіппінах, Малайзії. Дедалі частіше використовували психофізіологічні дослідження з використанням поліграфа в діяльності правоохоронних органів таких країн, як Австрія, Болівія, Китай, Колумбія, Франція, Гватемала, Гана, Гондурас,

Індонезія, Італія, Ямайка, Йорданія, Кенія, Ліван, Марокко, Нігерія, Пакистан, Панама, Іспанія та ін.

Історія становлення та розвитку поліграфології в Україні безпосередньо пов'язана з органами внутрішніх справ. 1997 року українська діаспора із США передала в МВС України десять апаратно-програмних приладів моделі «Аксітон», які апробували в оперативно-розшуковій роботі правоохоронних органів України. 1999 року п'ять офіцерів з Національної академії внутрішніх справ України та Львівського юридичного інституту МВС України пройшли навчання у США – Академії судової психофізіології в місті Ларгоштату (Флорида). Результати їхньої роботи знайшли практичне відображення в практичній діяльності різних регіонів України (Morozova, 2005; Motliakh, 2016; Barko, 1999).

У травні 1999 року в Національній академії внутрішніх справ України було проведено круглий стіл «Проблеми і напрямки впровадження поліграфа в практичну діяльність органів внутрішніх справ України». До першочергових завдань було віднесено впровадження відомчої нормативної бази, розроблення науково обґрунтованих методик опитування громадян з використанням поліграфа та визначення основних вимог з технічного забезпечення й організації проведення опитувань.

Основними напрямками впровадження поліграфа в Україні було визначено: 1) кадровий; 2) криміналістичний; 3) слідчий; 4) психодіагностичний і психокорекційний; 5) спеціальний. За два роки після проведення круглого столу, а саме 28 серпня 2001 року, було видано наказ МВС України № 743 «Про проведення експерименту щодо використання комп'ютерних поліграфів у діяльності органів внутрішніх справ України». Наказом затверджено положення про проведення експерименту, склад робочої групи та план нормативно-правового, організаційного, науково-методичного й матеріально-технічного супроводження проведення експерименту. Підсумки проведеного експерименту розглядали на оперативній нараді. Рішення наради засвідчило ефективність використання поліграфів як у роботі з персоналом, так і в процесі розкриття та розслідування злочинів, визначило результати експерименту щодо використання комп'ютерних поліграфів у діяльності органів внутрішніх справ України позитивними і такими, що дають підставу розпочати широке впровадження поліграфологічних технологій у діяльність органів внутрішніх справ.

Згідно з рішенням Колегії МВС України від 26 листопада 2002 року, на якій розглядали перебіг виконання вимог розпорядження Президента України від 26 березня 2002 року «Про заходи

щодо зміцнення дисципліни працівників та вдосконалення кадрової роботи у правоохоронних органах», де планували забезпечити широке використання комп'ютерних поліграфів під час проведення професійно-психологічного відбору кандидатів на службу в органах внутрішніх справ і навчання в закладах вищої освіти МВС України.

2004 рік можна вважати переломним у справі впровадження поліграфологічних обстежень: була затверджена наказом МВС України від 27 липня 2004 року Інструкція щодо застосування комп'ютерних поліграфів у роботі з персоналом (Morozova, Motsonelidze, & Motsonelidze, 2006).

Цей наказ офіційно закріпив застосування поліграфа для проведення кадрових і службових перевірок під час професійно-психологічного відбору на службу та навчання (п. 2.5). До цього наказу було видано Інструкцію про порядок використання в діяльності ОВС поліграфів (комп'ютеризованих приладів реєстрації психофізіологічних реакцій людини), що значно розширило можливості застосування поліграфа в кримінальному судочинстві України. Подальший процес застосування поліграфа в системі МВС України сповільнився, передусім після затвердження рішення Колегії МВС України від 25 липня 2008 року № 17км/1 Програми протидії злочинам проти життя та здоров'я проти особи на 2008–2012 роки.

У межах чинного наказу МВС України від 6 лютого 2019 року № 88 «Про затвердження порядку організації системи психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських» ("Наказ МВС", 2019) нормативно-правові засади застосування поліграфа в діяльності правоохоронних органів не конкретизовано. Зазначене обумовлює низку інструктивних механізмів у межах окремих підрозділів МВС України.

На думку О. І. Мотляха (Motliakh, 2019), поліграф використовують у різних сферах суспільних відносин. Зокрема, його активно використовують у:

- кадровому відборі;
- оперативно-розшуковій діяльності;
- кримінальному судочинстві;
- роботі державних інституцій;
- роботі приватних компаній;
- банківській та кредитно-фінансовій сфері;
- службовій діяльності;
- приватному секторі.

Найзатребуванішим він є: у військово-оборонній і стратегічній діяльності; банківській та кредитно-фінансовій сфері; цивільному, кримінальному, господарському, адміністративному судочинстві;

у трудових і сімейних правовідносинах тощо. Результати застосування мають суттєве значення для кадрової «скрінгової» перевірки, виконання внутрішніх і службових розслідувань, процедур, пов'язаних із розслідуванням учинених злочинів. Зокрема, у правоохоронну діяльність поліграф залучають з такою метою:

- для усунення підозри з невинуватої особи;
- для визначення дійсності злочину, коли є сумніви щодо чесності позивачів, потерпілих чи свідків у підозрі та фабрикуванні показань;
- для встановлення особи винного;
- для визначення прихованої інформації;
- для зібрання додаткової інформації.

Переважає більшість зарубіжних наукових публікацій присвячена проблемі пошуку універсального теоретико обґрунтованого методу поліграфологічного дослідження (Honts, Thurber, & Handler, 2021; Hartwig, & Bond, 2014; Honts, Forrest, & Stephanescu, 2019; Honts, Kassin, & Craig, 2014; Honts, Raskin, & Kircher, 1994; Rosnow, & Rosenthal, 2003; Salgado, 2018; Senter, Weatherman, Krapohl, & Horvath, 2010). Водночас найпоширеніші теорії диференціюють на два класи, а саме:

- а) теорії, що ґрунтуються на визнанні афективно-мотиваційних процесів як головних чинників, які визначають сутність поліграфологічних перевірок;
- б) теорії, що передусім керуються когнітивними чинниками (процесами).

Прикладом найпоширенішої теорії першого класу є:

1. Теорія загрози покарання. Сутність її така: особа, що причетна до досліджуваної події, відчуває перед перевіркою на поліграфі острах, який зумовлює розвиток значних піків у динаміці фізіологічних процесів, які реєструють.

2. Теорія конфлікту. Основний постулат зазначеної теорії такий: синхронна активація двох діаметрально спрямованих психологічних установок (установка «казати правду про обставини події», установка «брехати з приводу власної причетності до неї») породжує в особи виражені зміни динаміки фізіологічних процесів, які реєструють під час перевірки. Конфлікт між двома різноспрямованими тенденціями призводить до розбалансування компенсаторних механізмів організму особи й розвитку виражених фізіологічних реакцій у відповідях на перевірочні питання.

3. Умовнорефлекторна теорія. Результати умовно-рефлекторного навчання є прихованими компонентами поведінки. Відповідно до умовно-рефлекторної теорії, якщо людина вчинила злочин, то в процесі пред'явлення релевантного стимулу в неї активуються певні

умовнорефлекторні ланцюжки, які обумовлені причетністю до злочину. Відповідно до цього, виникнуть швидкоплинні порушення фізіологічних процесів, які фіксують.

4. Серед теорій другого класу найпоширенішою є теорія активації. У межах цієї теорії кожен зі стимулів має для особи певний потенціал активації нервово-психічних процесів, який залежить від рівня його «сигнальної цінності», тобто ступеня зв'язку з конкретними обставинами події. Сутність теорії активації полягає в тому, що в особи, яка обізнана про конкретні ознаки події, пред'явлення цих ознак буде стійко викликати виражені (підвищені) орієнтовні реакції. На інші стимули (окремі ознаки), не пов'язані з подією, відповідні реакції будуть значно слабшими ("Poligrafy").

Певною представленистю характеризуються дихтомізаційна теорія, кількості інформації, повернення ускладнень, новизни тощо (Ben-Shkakar, 1977; Heslegrave, 1982).

Узагальнення наявних першоджерел ("Poligrafy"; "Vukorystannia polihrafa") дає підстави виокремити основні проблеми використання поліграфа на сучасному етапі, а саме:

- методологічні;
- інтерпретаційні;
- дефінітарно-термінологічні;
- функціонально-бюрократичні, правові.

З позицій психологічної сутності загальної методології психофізіологічних досліджень, поліграф фіксує *психофізіологічну реакцію на емоційно значущу інформацію*: по-перше, ця реакція є прив'язаною до стимулу за *підсвідомим* (безсвідомим) механізмом; по-друге, ця реакція є специфічною (нетиповою) щодо факту й джерела надходження *інформації*; по-третє, ця реакція не є диференційованою з позицій реактивності організму, натомість є варіаціями орієнтувального рефлексу, рефлексу впізнання, частково – оборонного й захисного рефлексів.

Наявність психофізіологічної реакції на стимул може бути зумовлена:

- 1) тим, що особа справді вчиняла *певні* дії або здійснювала *певну* діяльність;
- 2) тим, що особу вже *опитували* з приводу вчинення цих дій чи здійснення цієї діяльності;
- 3) тим, що особа щиро виявляє стійкий *інтерес* до аналогічної (схожої) інформації;
- 4) наявністю непередбачуваних сторонніх асоціацій, пов'язаних із *впливом* стимулу на підсвідомість.

Тільки перший варіант надає підстави впевнено припускати наявність в особи «винної інформації».

Наявність в особи «винної інформації» у варіантах 2–4 означає *припущення в напрямі бажаного, а не справжнього*.

Найактуальнішими проблемами інтерпретаційного характеру є:

- наявності можливості вибору й застосування стимулу;
- валідності й автентичності стимулу;
- якості стимулу;
- потенційна можливість обґрунтованого тлумачення та інтерпретації стимулу.

Дефінітарно-термінологічні проблеми полягають в автентичності й валідності термінів (достовірність/недостовірність; брехня/правда; психофізіологія/фізіологія; щирість/нещирість; опитування/дослідження тощо).

Функціонально-бюрократичні, правові проблеми – це проблеми, пов'язані з визначенням сфери й галузі застосування (правомірність/неправомірність, законність/незаконність).

Наукова новизна

За результатами теоретичного розгляду сучасного стану й проблем використання поліграфологічних досліджень у практиці правоохоронних органів було узагальнено наявний досвід щодо застосування зазначеної інструментальної методики, визначено перспективні напрями її подальшої реалізації в діяльності правоохоронних органів. На цій підставі окреслено потенційні можливості вдосконалення нормативно-правового поля, механізмів обґрунтування одержаних результатів і подолання методологічних, інтерпретаційних, дефінітарно-термінологічних та функціонально-бюрократичних перепон для застосування поліграфологічного дослідження.

Висновки

Аналіз порушеної проблематики дає підстави стверджувати, що, попри значний світовий і вітчизняний досвід проведення поліграфологічних досліджень, майже відсутні ґрунтовні психологічно детерміновані дослідження їх методології та практики. Зазначене зумовлює необхідність здійснення комплексних інтегрованих пошуків як у теоретичній, так і в прикладній площині заявленої наукової проблеми.

REFERENCES

- Barko, V.I. (1999). Perspektivy zastosuvannia polihrafa "Aksiton" v orhanakh vnutrishnikh sprav Ukrainy [Prospects for the use of the polygraph "Axiton" in the internal affairs of Ukraine]. *Aktualni problemy yurydychnoi psykholohii, Actual problems of legal psychology: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference* (pp. 9-11). Kyiv: KIVS [in Ukrainian].
- Barland, G. *Testirovanie na poligrafe v SShA i drugikh stranakh [Polygraph testing in the USA and other countries]*. Retrieved from <http://www.ld.eposgroup.ru/G1/for4.htm> [in Russian].
- Ben-Shkhar, G. (1977). A further study of the dichotomization theory in detection of information. *Psychophysiology*, 14, 408-413.
- Ganchevski, B.G. (2000). Metodologicheskie podkhody pri psikhologicheskom testirovanii poligrafom v institute psikhologii pri MVD Respubliki Bolgarii [Methodological approaches to psychological testing by polygraph at the Institute of Psychology under the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Bulgaria]. A.G. Saprunov, S.L. Nikolaev (Eds.). *Teoriia i praktika primeneniia poligrafa v pravookhranitel'noy deiatel'nosti, Theory and practice of using the polygraph in law enforcement: Proceedings of the 4th Scientific and Practical Conference* (pp. 63-73). Sochi [in Russian].
- Hartwig, M., & Bond, C.F. (2014). Lie detection from multiple cues: A meta-analysis. *Applied Cognitive Psychology*, 28(5), 661-676. doi: <https://doi.org/10.1002/acp.3052>.
- Heslegrave, R. (1982). An examination of the psychological mechanisms underlying deception. *Psychophysiology*, 19, 323.
- Honts, C.R., Forrest, K., & Stefanescu, A. (2019). Polygraph examiners unable to discriminate true and false juvenile confessions. *Polygraph & Forensic Credibility Assessment: A Journal of Science and Field Practice*, 48(1), 1-9.
- Honts, C.R., Kassin, S.M., & Craig, R. (2014). "I'd know a false confession if I saw one": A constructive replication with juveniles. *Psychology, Crime & Law*, 20(7), 695-704. doi: <https://doi.org/10.1080/1068316X.2013.854792>.
- Honts, C.R., Raskin, D.C., & Kircher, J.C. (1994). Mental and physical countermeasures reduce the accuracy of polygraph tests. *Journal of Applied Psychology*, 79(2), 252-259. doi: <https://doi.org/10.1037/0021-9010.79.2.252>.
- Honts, C.R., Thurber, S., & Handler, M. (2021). A Comprehensive meta-analysis of the comparison question polygraph test. *Appl Cognit Psychol*, 1-17. doi: <https://doi.org/10.1002/acp.3779>.
- Husachenko, Ye.O. (2015). Deaki istorichni aspekty vynyknennia polihrafa - "detektora brekhni" [Some historical aspects of the polygraph - "lie detector"]. *Vykorystannia polihrafa v pravookhoronni diialnosti: problemy ta perspektyvy, The use of the polygraph in law enforcement: problems and prospects: Proceedings of the 3th International Scientific and Practical Conference* (pp. 209-211). Kyiv [in Ukrainian].
- Kazmirenko, L.I. (2015). Etapy rozvytku polihrafnoho doslidzhennia [Stages of development of polygraphic research]. *Vykorystannia polihrafa v pravookhoronni diialnosti: problemy ta perspektyvy, The use of the polygraph in law enforcement: problems and prospects: Proceedings of the 3th International Scientific and Practical Conference* (pp. 60-62). Kyiv [in Ukrainian].
- Larin, A.M. (1979). Primenenie poligrafa v Polshe [Application of the polygraph in Poland]. *Viktimologiya i profilaktika pravonarusheniy, Victimology and crime prevention*, 144-152 [in Russian].
- Morozova, T.R. (2004). Polihraf: mify ta realnii [Polygraph: myths and reality]. *Problemy zahalnoi ta pedahohichnoi psykholohii, Problems of general and pedagogical psychology*, 4(5), 197-206.
- Morozova, T.R. (2005). Stan i perspektyvy rozvytku polihrafnykh obstezhen i z metoiu detektsii neshchyrosti [Status and prospects for the development of polygraph examinations and to detect insincerity]. *Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii im. H.S. Kostiuka APN Ukrainy, Collection of scientific works of the Institute of Psychology G.S. Kostyuk Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine*, 7(4), 212-217 [in Ukrainian].
- Morozova, T.R., Motsonelidze, I.O., & Motsonelidze, D.Z. (2006). *Vykorystannia kompiuternykh polihrafiv u kadrovii roboti orhaniv i pidrozdiliv vnutrishnikh sprav Ukrainy [The use of computer polygraphs in the personnel work of bodies and departments of internal affairs of Ukraine]*. I.P. Krasiuk (Eds.). Kyiv: Atika [in Ukrainian].
- Motliakh, O.I. (2016). Pravova rehlementatsiia diialnosti, poviazanoi z vykorystanniam polihrafa v Ukraini [Legal regulation of activities related to the use of polygraph in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav, Scientific Bulletin of the National Academy of Internal Affairs*, 1(98), 110-119 [in Ukrainian].
- Motliakh, O.I. (2016). Problemni pytannia, poviazani z vykorystanniam polihrafa v Ukraini [Problematic issues related to the use of the polygraph in Ukraine]. *Yurydychnyi chasopys Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav, Legal Journal of the National Academy of Internal Affairs*, 1(11), 96-110 [in Ukrainian].
- Motliakh, O.I. (2019). *Osnovy polihrafologii [Fundamentals of poly graphology]*. Kyiv: Nats. akad. vnutr. sprav [in Ukrainian].
- Nakaz MVS Ukrainy "Pro zatverdzhennia poriadku orhanizatsii systemy psykholohichnoho zabezpechennia politseiskykh, pratsivnykiv Natsionalnoi politsii Ukrainy ta kursantiv (slukhachiv) zakladiv vyshchoi osvity iz spetsyfichnymy umovamy navchannia, yaki zdiisniuut pidhotovku politseiskykh": vid 6 liut. 2019 r. No. 88 [Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine "On approval of the procedure for organizing the system of psychological support for police officers, employees of the National Police of Ukraine and cadets (students) of higher education institutions with specific training conditions for police training" from

- February 6, 2019, No. 88]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0348-19#Text> [in Ukrainian].
- Ohliadova dovidka "Istoriia ta suchasnyi stan vykorystannia polihrafa u roboti z kadramy v krainakh blyz'noho ta dal'nogo zarubizhzhia" [Review report "History and current state of use of the polygraph in work with personnel in the countries of the near and far abroad"]. *DNDI MVS, DNDI Ministry of Internal Affairs of Ukraine, 831/2* [in Ukrainian].
- Poligrafy ("detektory lzni") i bezopasnost' [Polygraphs ("lie detectors") and security]. *Spravochnaia informatsiia i rekomendatsii, Reference information and recommendations, 1*, 96 [in Russian].
- Rosnow, R.L., & Rosenthal, R. (2003). Effect sizes for experimenting psychologists. *Canadian Journal of Experimental Psychology, 57*(3), 221-237. doi: <https://doi.org/10.1037/h0087427>.
- Sadchenko, M.M. (2015). Polihraf: istoriia rozvytku ta suchasne vykorystannia v Ukraini [Polygraph: the history of development and modern use in Ukraine]. *Vykorystannia polihrafa v pravoohoronnii diialnosti: problemy ta perspektyvy, The use of the polygraph in law enforcement: problems and prospects: Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference* (pp. 153-155). Kyiv [in Ukrainian].
- Saldziunas, V., & Kovalenko, A. (2009). Aktualnoe sostoianie i perspektivy razvitiia metoda instrumentalnoy detektsii lzni v Litovskoy Respublike [Current state and development prospects of the method of instrumental lie detection in the Republic of Lithuania]. *Materialy mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii, Materials of the international scientific-practical conference*. Moscow: Iurist. Retrieved from <http://www.berkano.ru/Pix/Arts/conf2k8.pdf> [in Russian].
- Salgado, J.F. (2018). Transforming the area under the normal curve (AUC) into Cohen's d, Pearson's rpb, odds-ratio, and natural log odds-ratio: Two conversion tables. *The European Journal of Psychology Applied to Legal Contexts, 10*(1), 35-47. doi: <https://doi.org/10.5093/ejpalc2018a5>.
- Senter, S., Weatherman, D., Krapohl, D., & Horvath, F. (2010). Psychological set or differential salience: A proposal for reconciling theory and terminology in polygraph testing. *Polygraph, 39*(2), 109-117.
- Vahina, O.V. (2017). Psykholohichni osoblyvosti polihrafnykh doslidzhen v systemi MVS Ukrainy [Psychological features of polygraph research in the system of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]. *Aktualni problemy psykholohii, Current problems of psychology, 30*, 13-23 [in Ukrainian].
- Vahina, O.V. (2017). Psykholoho-pravovi aspekty provedennia polihrafnykh opytuvan u systemi MVS Ukrainy [Psychological and legal aspects of conducting polygraph surveys in the system of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]. *Pravo i bezpeka, Law and security, 1*(64), 124-129 [in Ukrainian].
- Vykorystannia polihrafa v Ukraini: protydiia zlochynnosti, zabezpechennia kadrovoi bezpeky, dopomoha biznesu [The use of the polygraph in Ukraine: combating crime, personnel security, business assistance]. *5th Scientific and Practical Conference polygraph examiners*. Retrieved from http://kyivinstitute.com/news/pjata_naukovo_praktichna_konferentsija_poligrafologiv_vikorystannja_poligrafa_v_ukrajini_protidija_zlochynnosti_zabezpechennja_kadrovoi_bezpeki_dopomoga_biznesu [in Ukrainian].
- Zubrilova, I.S. (2007). Poligraf v Belgii: istoriia i sovremennost' - analiz stati F. Deona [Polygraph in Belgium: history and modernity - analysis of the article by F. Deon]. *Poligraf, Polygraph, 2*(36), 108-111 [in Russian].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Барко В. І. Перспективи застосування поліграфа «Аксітон» в органах внутрішніх справ України. *Актуальні проблеми юридичної психології* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : КІВС, 1999. С. 9–11.
- Барланд Г. Тестирование на полиграфе в США и других странах. URL: <http://www.ld.eposgroup.ru/G1/for4.htm>.
- Ben-Shkhar G. A further study of the dichotomization theory in detection of information. *Psychophysiology*. 1977. Vol. 14. P. 408–413.
- Ганчевски Б. Г. Методологические подходы при психологическом тестировании полиграфом в институте психологии при МВД Республики Болгарии. *Теория и практика применения полиграфа в правоохранительной деятельности* : материалы 4-й науч.-практ. конф. / под ред. А. Г. Сапрунова, С. Л. Николаева. Сочи, 2000. С. 63–73.
- Hartwig M., Bond C. F. Lie detection from multiple cues: A meta-analysis. *Applied Cognitive Psychology*. 2014. No. 28 (5). P. 661–676. doi: <https://doi.org/10.1002/acp.3052>.
- Hesgrave R. An examination of the psychological mechanisms underlying deception. *Psychophysiology*. 1982. Vol. 19. P. 323.
- Honts C. R., Forrest K., Stephanescu A. Polygraph examiners unable to discriminate true and false juvenile confessions. *Polygraph & Forensic Credibility Assessment: A Journal of Science and Field Practice*. 2019. No. 48 (1). P. 1–9.
- Honts C. R., Kassin S. M., Craig R. «I'd know a false confession if I saw one»: A constructive replication with juveniles. *Psychology, Crime & Law*. 2014. No. 20 (7). P. 695–704. doi: <https://doi.org/10.1080/1068316X.2013.854792>.
- Honts C. R., Raskin D. C., Kircher J. C. Mental and physical countermeasures reduce the accuracy of polygraph tests. *Journal of Applied Psychology*. 1994. No. 79 (2). P. 252–259. doi: <https://doi.org/10.1037/0021-9010.79.2.252>.
- Honts C. R., Thurber S., Handler M. A Comprehensive meta-analysis of the comparison question polygraph test. *Appl Cognit Psychol*. 2021. P. 1–17. doi: <https://doi.org/10.1002/acp.3779>.

- Гусаченко Є. О. Деякі історичні аспекти виникнення поліграфа – «детектора брехні». *Використання поліграфа в правоохоронній діяльності: проблеми та перспективи* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7–8 листоп. 2015 р.). Київ, 2015. С. 209–211.
- Казміренко Л. І. Етапи розвитку поліграфного дослідження. *Використання поліграфа в правоохоронній діяльності: проблеми та перспективи* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7–8 листоп. 2015 р.). Київ, 2015. С. 60–62.
- Ларин А. М. Применение полиграфа в Польше. *Виктимология и профилактика правонарушений*. 1979. С. 144–152.
- Морозова Т. Р. Поліграф: міфи та реальність. *Проблеми загальної та педагогічної психології*. 2004. Т. 4. Вип. 5. С. 197–206.
- Морозова Т. Р. Стан і перспективи розвитку поліграфних обстежень і з метою детекції нещирості. *Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України*. 2005. Т. 7. Вип. 4. С. 212–217.
- Морозова Т. Р., Моцонелідзе І. О., Моцонелідзе Д. З. Використання комп'ютерних поліграфів у кадровій роботі органів і підрозділів внутрішніх справ України : навч.-метод. посіб. / за ред. І. П. Красюка. Київ : Атіка, 2006. 120 с.
- Мотлях О. І. Правова регламентація діяльності, пов'язаної з використанням поліграфа в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 1 (98). С. 110–119.
- Мотлях О. І. Проблемні питання, пов'язані з використанням поліграфа в Україні. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 1 (11). С. 96–110.
- Мотлях О. І. Основи поліграфології : курс лекцій. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 46 с.
- Про затвердження порядку організації системи психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських : наказ МВС України від 6 лют. 2019 р. № 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0348-19#Text>.
- Оглядова довідка «Історія та сучасний стан використання поліграфа у роботі з кадрами в країнах ближнього та дальнього зарубіжжя». ДНДІ МВС, вн. № 831/2 від 30 жовт. 2006 р.
- Полиграфы («детекторы лжи») и безопасность. *Справочная информация и рекомендации*. 1998. Вып. 1. 96 с.
- Rosnow R. L., Rosenthal R. Effect sizes for experimenting psychologists. *Canadian Journal of Experimental Psychology*. 2003. No. 57 (3). P. 221–237. doi: <https://doi.org/10.1037/h0087427>.
- Садченко М. М. Поліграф: історія розвитку та сучасне використання в Україні. *Використання поліграфа в правоохоронній діяльності: проблеми та перспективи* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7–8 листоп. 2015 р.). Київ, 2015. С. 153–155.
- Сальджюнас В., Коваленко А. Актуальное состояние и перспективы развития метода инструментальной детекции лжи в Литовской Республике. *Материалы международной научно-практической конференции* (2–4 декаб. 2008 г.). М. : Юристь, 2009. С. 197. URL: <http://www.berkano.ru/Pix/Arts/conf2k8.pdf>.
- Salgado J. F. Transforming the area under the normal curve (AUC) into Cohen's d, Pearson's rpb, odds-ratio, and natural log odds-ratio: Two conversion tables. *The European Journal of Psychology Applied to Legal Contexts*. 2018. No. 10 (1). P. 35–47. doi: <https://doi.org/10.5093/ejpalc2018a5>.
- Senter S., Weatherman D., Krapohl D., Horvath F. Psychological set or differential salience: A proposal for reconciling theory and terminology in polygraph testing. *Polygraph*. 2010. No. 39 (2). P. 109–117.
- Вагіна О. В. Психологічні особливості поліграфних досліджень в системі МВС України. *Актуальні проблеми психології*. 2017. Вип. 30. С. 13–23.
- Вагіна О. В. Психолого-правові аспекти проведення поліграфних опитувань у системі МВС України. *Право і безпека*. 2017. № 1 (64). С. 124–129.
- Використання поліграфа в Україні: протидія злочинності, забезпечення кадрової безпеки, допомога бізнесу : п'ята наук.-практ. конф. поліграфологів. URL: http://kyivinstitute.com/news/pjata_naukovo_praktichna_konferentsija_poligrafologiv_vikoristannja_poligrafa_v_ukrajini_protidija_zlochinnosti_zabezpechennja_kadrovoji_bezpeki_dopomoga_biznesu.
- Зубрилова І. С. Полиграф в Бельгии: история и современность – анализ статьи Ф. Деона. *Полиграф*. 2007. № 2. Т. 36. С. 108–111.

Стаття надійшла до редакції 04.08.2020

Yaremchuk R. – Head of Polygraph Research Department of the Ship Security Service, Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8866-7947>

Foreign Experience and Domestic Practice of Using Polygraph Examinations in the Activities of Law Enforcement Bodies

*Scientific article devoted to the analysis of features of practices of use of polygraphic researches in foreign states and in the modern world of Ukraine. Theoretical consideration of the given problem of training is caused by research of vectors of historical development of the specified direction of researches, features of normative-legal volume of realization of polygraphic researches, the basic means of application in the international and domestic practice of activity of law enforcement agencies. This led to the identification of key issues of effective implementation of potential applications of the polygraph. The **purpose** of the article is to study the peculiarities of foreign experience and domestic practice of using polygraphic research in the activities of law enforcement agencies. **Methodology.** During the preparation of the article, some general scientific and special scientific methods of cognition were used, in particular: historical, comparative, comparative, systemic, functional, generalization. **Scientific novelty.** As a result of the theoretical review of the current state and the problem of using polygraphic research in the practice of law enforcement agencies, the existing experience of scientific principles of application of this instrumental technique was retrospectively summarized, identified and some main promising areas for further implementation in law enforcement agencies. On this basis, further potential opportunities for improving the regulatory framework, mechanisms for collecting appropriate results and the division of methodological, interpretive, definitive-terminological and functional-bureaucratic obstacles to the application of printing research are built. **Conclusions.** The analysis of the problem allows us to state that despite the significant world and domestic experience of polygraphic research, to date, there is virtually no thorough psychologically determined research of their methodology and practice. The above necessitates the implementation of complex integrated research in both theoretical and applied areas of the stated scientific problem.*

Keywords: polygraph; polygraph examiner; polygraph survey; lie detection; experiment; psychophysiological research; neuropsychic processes.